

ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10
ДИНАРА
1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIV — Број 13 — Субота, 29 март 1952

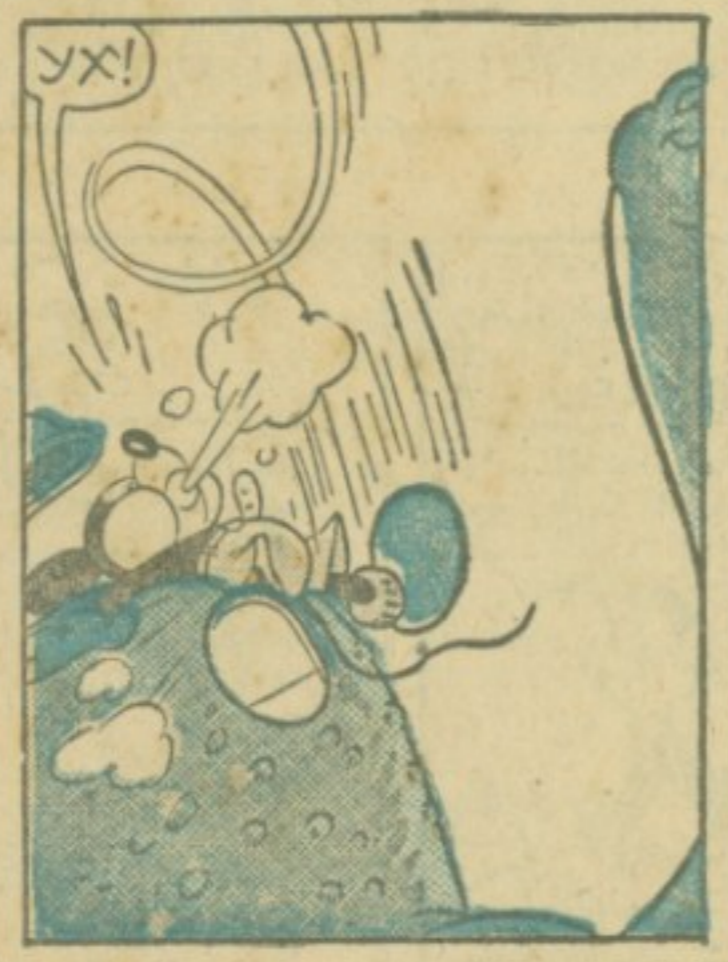
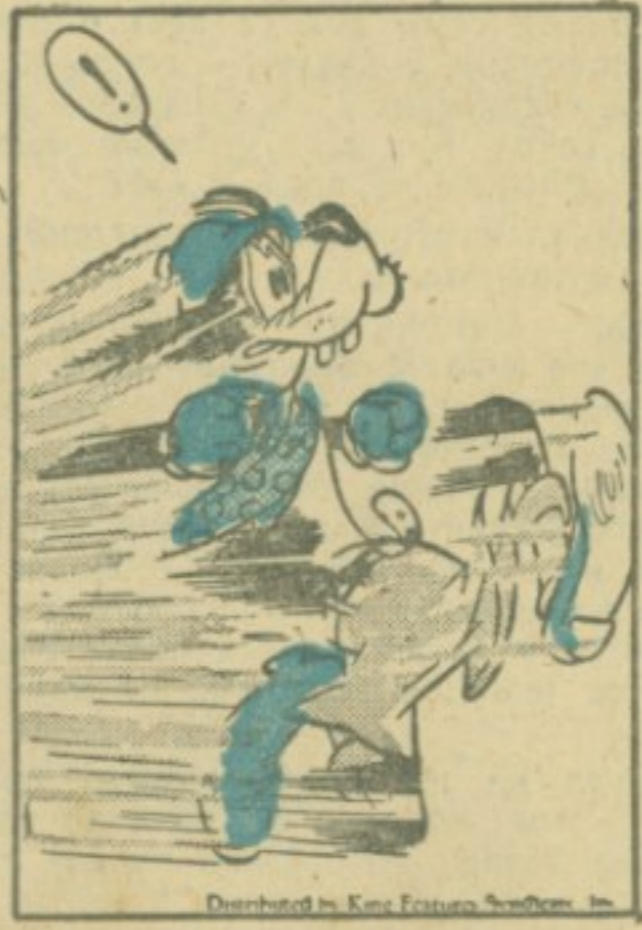
WALT DISNEY:

МИКИ И ШИЛЈА на острву диносаура

13. МИКИЈЕВ "ЛОВ"

МИКИ И ШИЛЈА НАСТАВИЛИ СУ СВОЈУ ШЕТЊУ ПО ОСТРВУ ПРОФЕСОРА ПРЕПОТОПКА

ИДУКЕМ БРОЈУ:
БРОНТОСАУР СПАСИЛАЦ

ЦЕКА ЛОНДОН ЗЛАТО

У
брзо су на Дејлајтов позив стигли они најбржи и најодлучнији, а одмах је све оживело на потоку Бонанци. Ускоро после тога поче и такмичење између истине и лажки. Ма колико да је лаж била брза, ипак ју је истина увек престизала.

Када су људи који нису веровали да је Кармак могао при једном испирању да добије два и по долара сами испирали толико, лагали су да су добили читаву унцу. И тек што се ова лаж почела ширити, а већ су излачили не једну већ пет унца. Када су добили пет, почели су да тврде да су добили читавих десет, а када би напунили суд муљем да докажу како је то сушта лаж, испирали би дванаест унца. И тако је то ишло даље. Људи су храбро лагали, али их је истина стално престизала.

Једног децембарског дана Дејлајт напуни свој суд шљунком с камене подлоге и однесе га у своју бараку. Унутра је горела ватра да би се очувала од замрзавања вода у платином ведру. Кад је почео да испира, нагледало је да су песак и шљунак испунили суд за испирање. Али се ускоро издвојиле по ивици светле зрнасте честице. С времена на време прелазиле је прстима по површини, отстрањујући читаве прогристи шљунка. Садржина суда се све више смањивала. Када је просуо и остатак замућене воде, указа се жути сјај. Било је то злато — златни прах, златна зрна, па чак и златне грудвице. Дејлајт испусти за часак суд и дубоко се замисли. Затим заврши испирање и измери резултат. Рачунајући унцу само по шеснаест долара, суд је садржавао преко седам стотина долара. То је превазилазило сва његова очекивања.

Ни тог, ни наредних дана, није се више лађао рада у оџу. Уместо тога набави крзнену капу, навуче рукавице, понесе лаку опрему у коју је спадала и његова крзена врећа за спавање, и проведе неколико дана лутајући по потоцима и бреговима и испитујући суседно подручје. Имао је право да на сваком потоку омеђи по једну парцелу, али он је био искушени опрезан да би на тај начин ограничавао своје изгледе. Једино је на потоку Ханкеру омеђио једну парцелу. Поток Бонанца већ је био омеђен од извора до ушћа, а исто тако и сваки поток и поточић, сваки јарак и каналчић, који је у њега утицао. Међутим, људи су мало вере имали у оне воде које су текле са стране. Њих су омеђиле стотине оних који нису стигли да то учине на Бонанци. Највише су се отимали о такозвани Адамов Поток, док су најмање поверења имали у Елдордо, који је утицао у Бонанцу управо изнад Кармаковог налазишта. Чак се ни Дејлајту није свиђао изглед овог потока, али ипак, поводећи се за својим предосећањем, купи пола удела на једној парцели за пола вреће брашна. Месец дана касније платио је осам стотина долара за суседну парцелу. После три месеца, повећавајући свој тамошњи посед, платио је четрдесет хиљада долара за трећу парцелу, а ускоро потом пуних сто педесет хиљада за четврту.

XI

Од оног дана када је добио седам стотина долара једним испирањем, Дејлајт се више није дотакао ни пијучка ни лопате. Држао се онога што је рекао Џоу Ладуу кад му је причао о чудном испирању оне вечери:

— Џо, више се никада нећу бавити грубим радом. Сада је дошао час када треба радити само мозгом. Ја сам одлучио да гајим злато. Њега треба посејати и оно ће нарасти, само ако знаш како се може доћи до семена. Кад сам видео оних седам стотина долара на дну суда знао сам да најзад имам семе.

Пре Кармаковог открића, Бернинг Дејлајт је био јунак Јукона, а сада је постао јунак

златних налазишта. Прича о његовим предвиђањима и о томе како су се она остварила ширила се по читавој земљи. Он је прилику која му се вртјела искористио далеко боље него што би то учинио и најомиљитији међу њима, јер ни петорица најсрећнијих нису имали толико поседа колико он сам. Сем тога, он се и даље поводио за својим предосећањем, и то са истом одважношћу као и у почетку.

— Овде на Бонанци има преване злата да би оно могло имати само један извор, — размишљао је Дејлајт. — Несумњиво је да злато потиче од неке главне жиле која се ту негде налази, а то ће показати остали потоци. Треба добро истражити реку Индијан. Врло је вероватно да потоци који утичу у Клондајк с оне стране развођа садрже исто толико злата као и потоци који теку с ове стране.

Уверен да је његово мишљење исправно, он је снабдео храном неколико истраживачких група и упутио их преко великог развођа у подручје реке Индијан. Људе који нису успели да дођу до земљишта на златоносним потоцима упустио је на својим земљиштима на Бонанци. Плаћао их је добро, а радило се у три смене. За почетак је имао довољну залиху хране, а када је, пре него што се замрзала река, допловио пароброд с намирницама, он уступио Цеку Кернсу земљиште за подизање дућана у замену за потребну залиху хране. Те зиме оскудевало се у храни и фунта брашна продавала се за два долара, али се и даље радило у три смене на све четири његове парцеле на Бонанци.

Једна од Дејлајтових најдивљијих игара

одиграла се у почетку зиме. Стотине дошљака који су били омеђили земљиште по разним потоцима, далеко од Бонанци, кретали су се незадовољни ка Форти Мајлу и Серкл Ситију. Дејлајт диже зајам код трговачког друштва „Аљаска“, а затим упрегну псе и појури по леђу низ реку брашном којом је само он могао путовати. Пошао је с једним Индијанцем, а с другим се вратио и испусти је променио четири запреге паса. У Форти Мајлу и Серкл Ситију куповао је парцеле на туцета. Касније се видело да су многе од њих потпуно безвредне, али на другима су били постигнути још бољи резултати него на Бонанци. Куповао је десно и лево, плаћајући за неке снега педесет долара, а за неке и по пет хиљада.

Вративши се у Даусон, ма да је остао веран својој речи и никад више није узео у руке пијук и лопату, радило је исто тако напорно као и увек у свом животу. Рад на великом броју налазишта био је скуп, и он је често морао да их обилази и да одлучује које ће парцеле напустити, а на којима ће разгранати радове. Играо је на велико. Иако су његови издаци били огромни, његови добитци су били још већи. Базио се свим могућим пословима: куповао земљишта, снаб-

девао храном копаче и сам истраживао околни терен. Његови су пси били спремни за пут и дану и ноћу, његове су запреге биле најбрже, и тако, чим би неко открио какво ново налазиште, Дејлајт би дојурно међу првима и постављао своје међе уз само откривено налазиште. Он је трошио хиљаде, а ове су му се удесостручено враћале.

Људи у Форти Мајлу причали су о његовим двема тонама брашна и израчунавали колико су му само оне донеле; мишљења су била подељена између пола и једног милиона долара. Но једно је било несумњиво, а то је да сам удео на првом налазишту на Елдорду, који је кучио за пола вреће брашна, вреди пола милиона долара. Али, причало се и то да је за време навале леда на Јукону играчица Фреда дошла у једном рибарском чамцу и нудила хиљаду долара за десет врећа брашна, и није могла наћи никога ко би хтео да јој га прода, а Дејлајт јој је послао брашно на поклон не видећи је уопште. Такође је послао на дар десет врећа брашна човеку који се бавио остваривањем прве болнице.

То што је имао милионе није га нимало изменило, само је сада још спрасније улазио у игру. Умерен, као што је увек био, сем у ретким приликама, био је мање него раније. Једина промена у његовом начину живота била је та што више није кувао сам, сем кад је био на путу. Један стари копач станао је сада с њим у његовој бараци и кувао му. Али храна је и сада била иста: сланина, пасуљ, брашно, шљиве, суво воће и пиринач. Облачио се као и раније, пушио је и даље прот дуван и сам завијао штареће у смеђу хартију. Додуше, сада је држао више паса и плаћао је за њих огромне своте, али то није био никакав луксуз, јер су му они били потребни у послу. Из истих разлога држао је и свога куvara. Он је био сувише запослен да би сам стигао да кува, и то је било све. Био би тош посао улагати у игру милионе, а трошити време на ложење ватре и чекати док вода проври.

Даусон је брзо растао. Дејлајт је згртао силан новац од продаје градилишта. Он га је одмах улагао тамо одакле је могао још више извући. Уствари, он је играо опасну игру гомлајући инвестиције, улажући све добитке увек у нове послове, а ништа није опасније од оваквог начина пословања на

хиљада долара. Двоспратне дрвене зграде у пословном делу града доносиле су му по четрдесет до педесет хиљада сваке. Овај нови капитал одмах је улагао у друга предузећа. Улагао је злато на све стране и нагледало је да се све, чега се год прихвати, претвара у злато.

Али ова прва љута зима на Кармаковом налазишту научила је Дејлајта много чему. Упркос својој расипничкој природи, он је знао да буде и умерен. Посматрао је нове милионаре како лакоумно расипају новац и никако му то није нишло у главу. У складу с његовом природом и његовим погледима на живот било је сасвим у реду потрошити одређену своту новца у току једне веселе ноћи. На то је он гледао само као на одређени улог у игри. Али, кад се ради о милионима то је било нешто сасвим друго. Таква је иметак био огроман улог, који се није смео расипати по крчмама, као што су то радили тијани милионари.

С друге стране, он није жално новац кад је требало помоћи оне које је срећа изневерила, или којима је он био потребан. Цап, човек који је подигао болницу, могао је причати о много драгоценијим даровима по што су биле оних првих десет врећа брашна, а стари другови који су се Дејлајту обраћали за помоћ одлазили су увек добити оно што им је требало.

Мало по мало, код Дејлајта се развила једна нова страст: осећање уживања у сопственој моћи. Био је далеко богатији од маког човека на Аљасци, па ипак је стално тежио да буде још богатији. Била је то велика игра коју је заволео свом душом. Можда је то било и зато што је улога коју је сада играо била стваралачка. Више него великим златним налазиштима, он се радовао посматрајући своје две пилане како раде и другачке сплавове како силазе низ реку. Злато је било само апстракција, одињене богатства и моћи, али ипак су биле нешто самостално, стварно и опипљиво; оне су биле средство помоћу кога су се могле стварати многе друге ствари. Оне су биле спови који су се обистинили, остварење једне фантастичне приче.

Дописници великих листова одушевљено су писали о Дејлајту и истиница га као највећег човека кога је Аљаска икад видела. Кад би пролазио улицама Даусона, сви су се окретали за њим. Придошлице су га гледале са страхопоштовањем. Не зато што је он био најбогатији човек на Клондајку, већ што је то био Бернинг Дејлајт, тиовир који је међу првима прешао Члукт и спустио се низ Јукон у ову младу земљу, да својим подвизима, више него ико други, обележи херојско доба њене историје.

Једне ноћи, у крчми код „Јеленовог рога“, Дејлајт се поново састао с Цеком Керсом да одигра одавно заказану реванш партију покера. Играли су не ограничавајући висину улога, и, на свршетку игре, Дејлајт је добио две стотине тридесет хиљада долара. За Цека Керса, који је у то време био такође вишеструки милионар, овај губитак није био од нарочитог значаја, али је читаво место било узбуђено због високих улога у игри.

XII

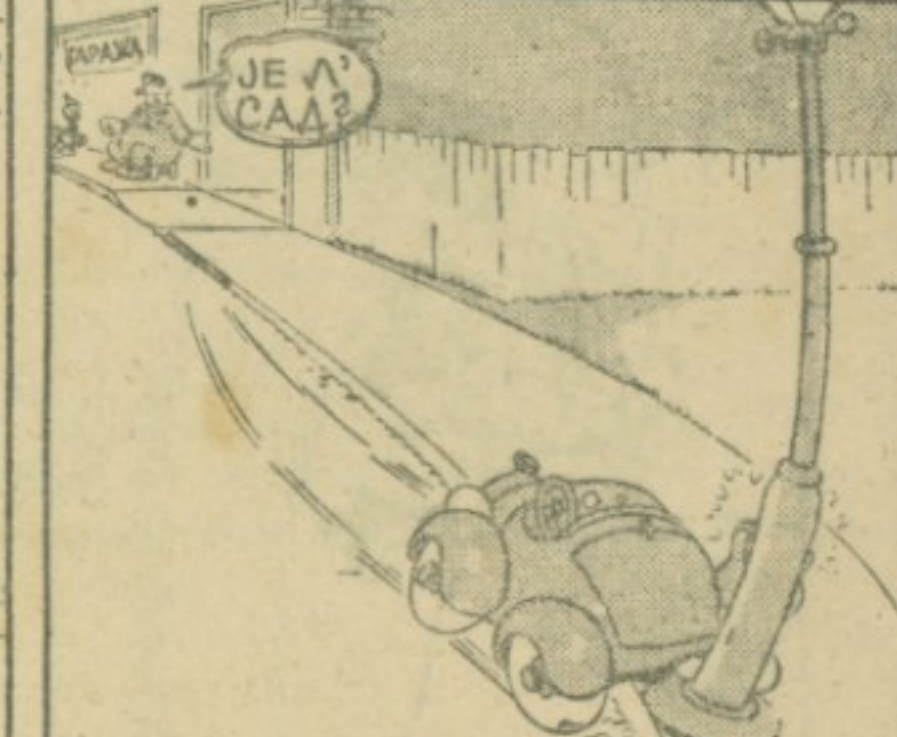
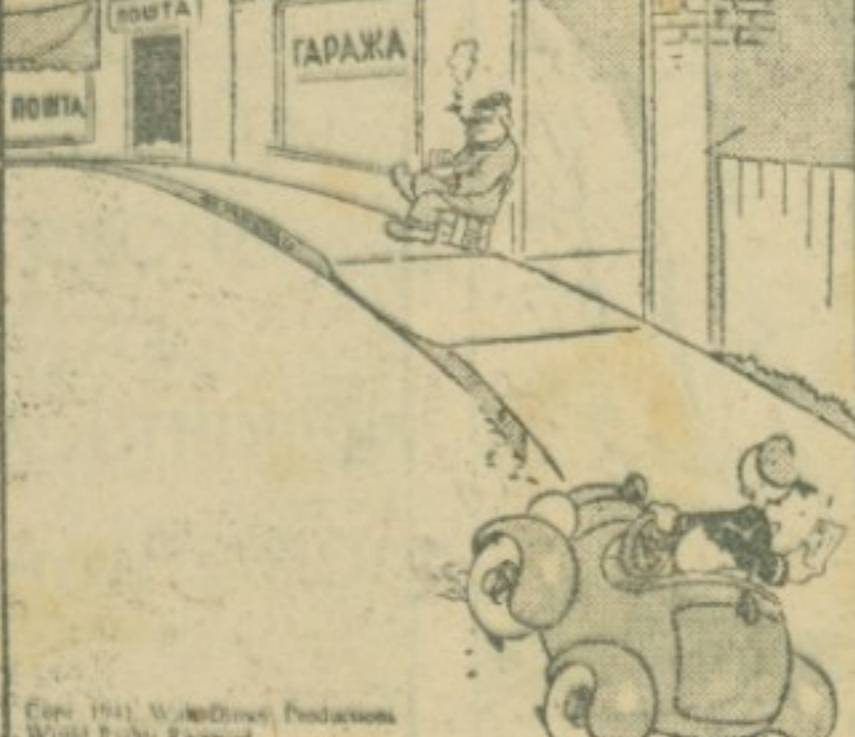
Упркос многобројним изворима прихода, Дејлајт је, због нагомиланања послова, у току прве зиме непрестано оскудевао у готовом новцу. Извучени шљунак смрзаво се чим би био изнет на површину, и тако су његова налазишта, у којима су лежали милиони, постајала неприступачна. И све док није сунце смекинуло земљу и отопило воду за испирање, он није могао да извлачи злато. А онда је опет располагао сувишном новца, који је одмах уложио у две новоосноване банке.

Дејлајта су непрестано опседали људи који су га наговарали да уложи свој капитал у њихова предузећа. Али он је одлучио да игра своју властиту игру, и улазио је у поједине комбинације само онда када су оне имале већи значај. Тако се он, иако је плаћао највише наднице, прикључио удружењу власника рудника, организовао борбу и сузбио штрајкачки покрет који се почео ширити међу рудничима. Времена су се променила. Старо је било отишло у не-поврат. Ово је била нова ера, у којој је Дејлајт, као богати власник рудника, био веран својим новим класним везама. Истина је, додуше, да је своје старе другове, који су били код њега запослени, да би их спасао од притиска организованог власника, поставио за надзорнике над групама новација, али је то учинио више из осећања него свесно. У свом срцу није могао да заборави старе дане, али је у својој глави играо економску игру по најновијим и најпрактичнијим методама.

— Наставиће се —

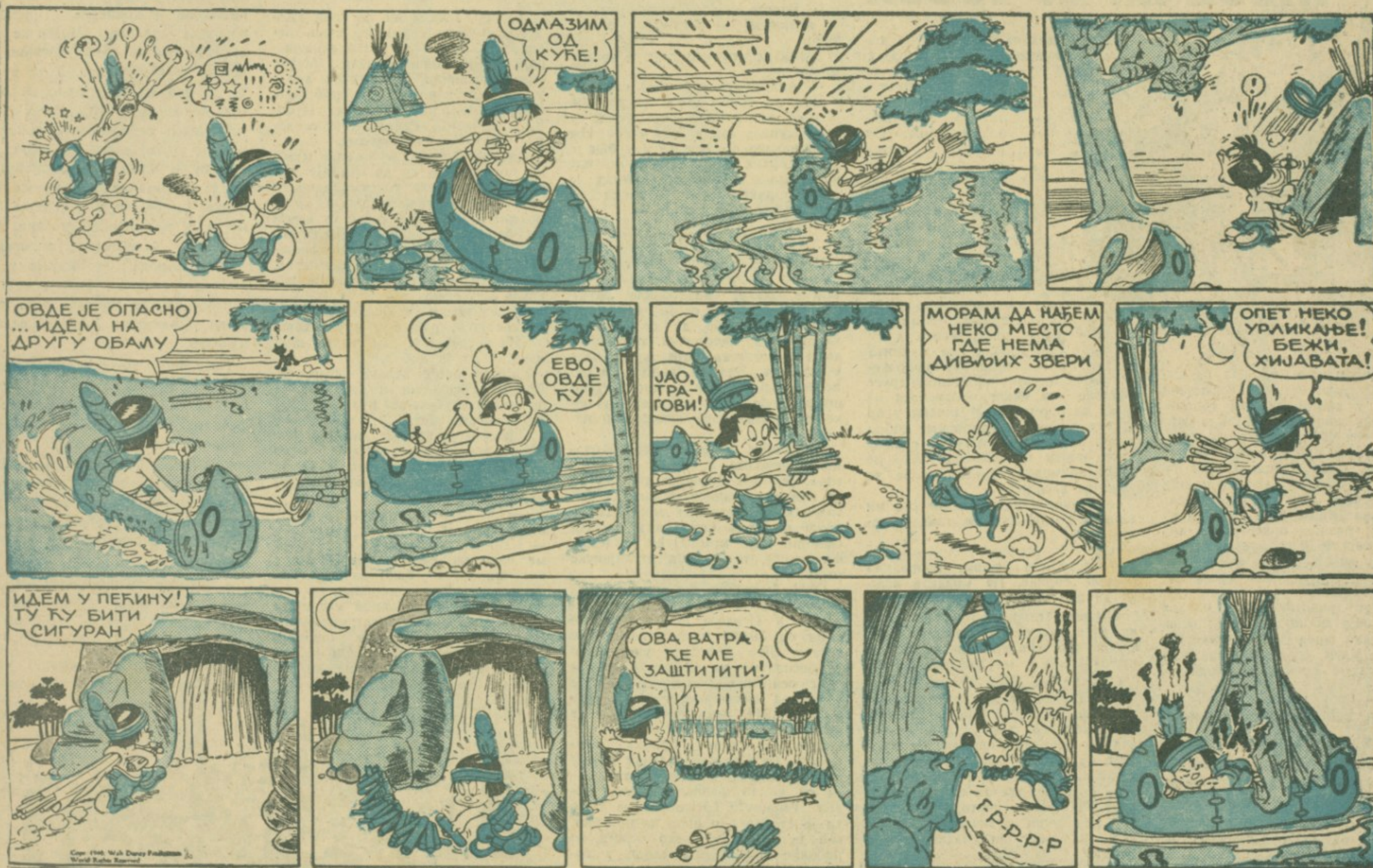

ПЛУНИ АУТО

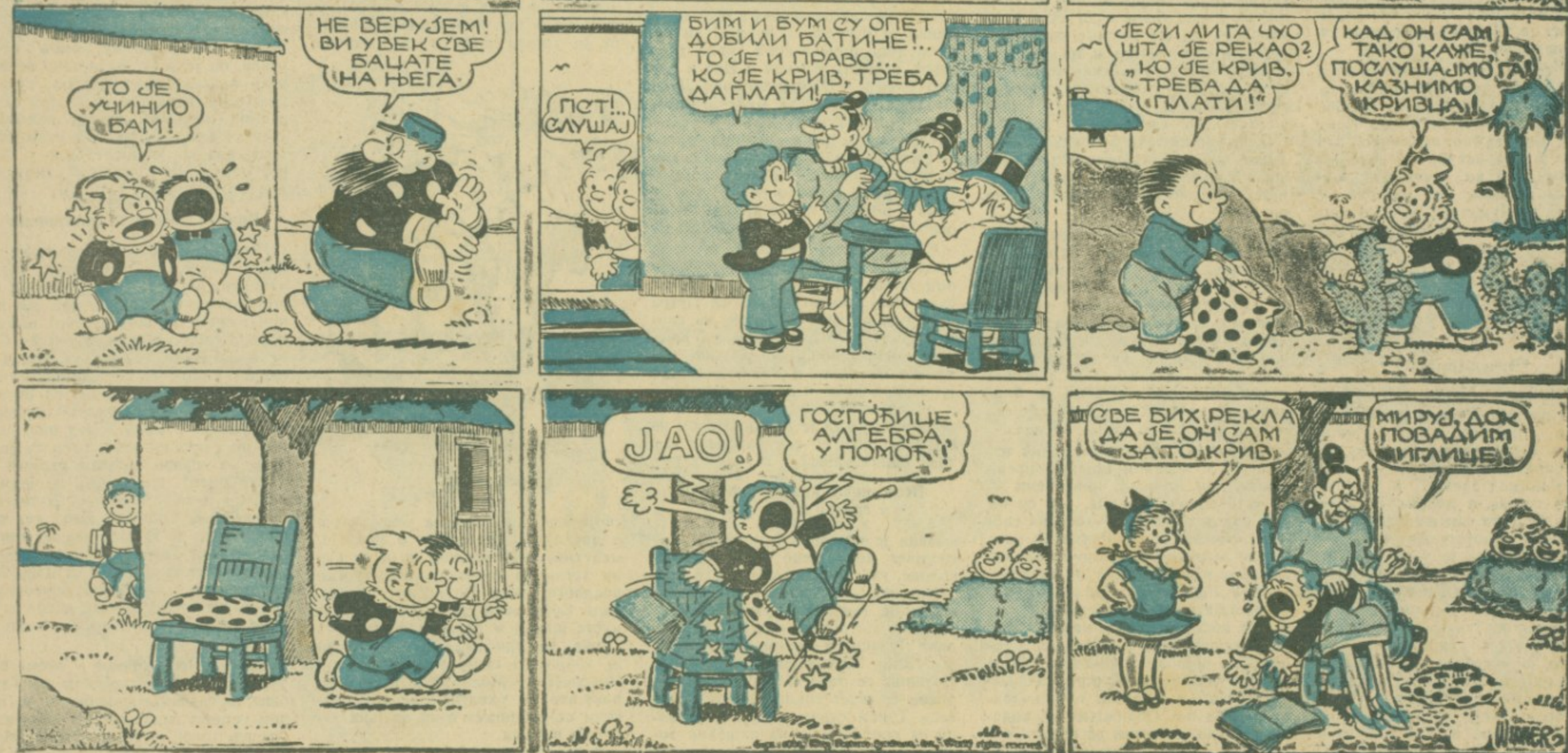

МАЛИ ХИЈАВАТА

ХОКЕ ДА ЖИВИ САМ

Донивоси БИМА И БУМА

АРТУРО ТОСКАНИНИ

МУЗИЧАР И ЧОВЕК

Те исте сезоне Тосканини је дириговао напамет Још осамнаест опера. О томе се много писало. Млади диригент имао је изванредно памћење. Он је био у стању да научи једну партитуру од почетка до краја и да је не заборави годинама.

Поред памћења, он има и изванредан слух. У „фортепјано“, кад стотине свирача дувају у лимене инструменте а гудала као махнута предећу преко жица, њему и најмања грешка друге виолине или неког контрабаса не може да промакне. Музичари у оркестру којим он диригује добро знају да ниједна њихова грешка неће остати незапажена. Ако не стави примедбу одмах, он ће то учинити касније:

— Прошлог четвртка ви сте ми забавурили шеснаести такт у петом делу!

Или:
— Исту сте грешку направили прошле године. Не мислите ваљда да вас нисам чуо?

Тражећи савршенство, Тосканини је често мењао оркестре. Кад пробе или концерт не теку по његовој вољи, он се враћа кући.

Он уме да буде крајње заједљив кад запази да је неко равнодушан, осредње вредности или уображен. У току једне пробе, кад му је једна певаница приметила да је она „звезда“, он ју је погледао са презиром и рекао:

— Госпођо, звезде се налазе на небу. На земљи постоје само добри или лоши музичари. На моју душу и савест, ви спадате у ред лоших!

Насупрот томе, он је врло попустљив кад запази да је неко талентован. Једна сопранисткиња, на првој проби са Тосканинијем,

учинила је неколико грешака. Он се наљутио.

— Ви сте најгора музичарка коју познајем! — рекао јој је љутито.

Затим је спустио глас и промрмљао:

— Али имате анђелски глас. Док на проби стоји за пултом, његове кратковиде очи, упале у очне дупље, севају као муње. Његова палица сручује се као бич и, после првих тактова, ако не иде како ваља, он прекида комад за који музичари сматрају да га „имају у малом прсту“.

Музички „тиранин“

Примедбе ставља више гестовима него речима. Кад жели да постигне лаку, ваздушасту звучност, он баца своју марамицу увис. Ако треба да се отсвира нека блага мелодична тема, он личи на човека који љубља дете у наручју. Кад се наљути маше песницом, доми диригентски штап, пеује, грди музичаре и оркестар и гази свој часовник и начоари.

Тосканини је снимљен на оваквим пробама а да за то није знао, јер док диригује он као да се налази у заносу. Многи се питају: како музичари могу да се држе његових упута кад их Тосканини даје мрмљајући енглеске, француске, немачке и италијанске речи.

Овај „музички тиранин“, међутим, добар је човек и врло даржљив. У Италији је начинио поклон од 30.000 пари шпела. Пре тога у Лос Анђелосу учествовао је бесплатно на приредби у корист оснивања пензионе благајне музичара симфониског оркестра. Године 1944, неки дечак, који се потписао као Џими, замолио га је картом да отсвира „Ероку“, симфонију од Бетовена; дечак је навео у карти да је његов отац, кога су убили фашисти, много волео „Ероку“. Тосканини не само да је ставио ово дело на програм, већ је покушао преко огласа да пронађе Џимија. Нажалост, у томе није успео.

Тосканини исто тако pazi на себе као и на своју уметност. Нико га никад није видео у ко-

шуљи. На концерту носи оковратник од целулоида, који се не гуља. За време одмора се трља и пресалачи. Иако је у три маха дуго боравио у Америци, његов укус није америкашки.

Тајна Тосканинијева успеха

Артурос Тосканини не трпи „модерну музику“, јер је, вели, нескладна. Многи му зато приговарају да је конзервативан. Међутим, Тосканини их потсећа да је у младим данима био поборник Вагнера, Вердија, Брамса, Пучинија, Дебисија, Равела, који се данас сматрају класичарима.

Две генерације љубитеља музике покушавале су да открију тајну Тосканинијева успеха. Једни то приписују мешавини добро уравнотежене лакоће и снаге са којом он барата „штапићем“. Други то приписују изванредној префињености његова слуха и памћења. Сам Тосканини тврди да није никакав изузетак.

— Ја нисам најбољи диригент на свету. — рекао је и уздахнуо. — На несрећу, ја сам једини који изгледа да је добар.

Упркос своје велике старости, Артурос Тосканини и данас је за многе љубитеље музике највећи диригент света.

Поводом прославе осамдесетог рођендана великог мајстора неко је запитио његовог сина Волтера шта славни мајстор сматра својим највећим успехом.

— Он сам неће ништа рећи, — одговорио је Волтер Тосканини. — Што год ради, то је увек у томе часу најлепша ствар у његовом животу — било да диригује, било да љушти поморанџу.

Ове године Тосканини навршава 85 година. Многи инструменталисти су у тим годинама зलोљни или једноставно лењи. Он је неморан и нико се не може ни данас да отме његовој моћи. А ка-

ко живимо у доба радија и грамофонских плоча, он је славан у сваком кутку наше планете.

Обичан грађанин

Захваљујући свему томе, он и данас добија највеће хонораре за претставе и концерте. Приликом поновног отварања Миланске скале 1946 године цена улазнице износила је 15.000 лира. У то време то је био месечни доходак многих породица у Италији. Године 1937 један радио-пренос концерта који је трајао свега сат и по, донео му је 4.000 долара. Међутим, он је одбио све понуде из Холивуда да учествује у једном филму за четврт милиона долара. Али је зато бесплатно дириговао „Химну народа“ од Вердија у једном пропагандном филму, који је у току Другог светског рата снимљен у Америци. Такав је велики музичар.

Тосканини мрзи бучну славу која га прати. Истина, он је убеђен да се мало шта може упоредити са делима која изводи. Поновљени аплаузи публике после концерта увек га љуће. Срећан је кад може да диригује скривен иза оркестра. Откако зна за себе никад није говорио јавно. Новинари и фоторепортери доводе га до беса.

— Ја сам обичан грађанин, — понавља он увек. — Зар је важно шта радим, како се облачим и какве је боје моја кравата?

При томе велики музичар увек истиче своје скромно порекло.

Пеца из Клубаца

„Књигонша“ из Првог устанка

Како се презивао, то нико није забележио, али за Пецу из Клубаца знало се у целој Западној Србији, нарочито онамо уз Дрину, где су већ од првих дана устанка избили жестоки бојеви. Био је храбар борац, али још славнији „књигонша“. И кроз најгушће турске заседе умео је увек срећно да пренесе поруку, познајући добро све стазе и бозазе, те хајдучке путе, како их је сам називао.

Пеца се родио у селу Клубаца, у Јадру, негде око 1780 године; и ме му је било Петар, али су га због малог раста прозвали Пеца. Пред устанак он се био замолио, али се није женио већ је као сиромашак служио и код имућнијих људи у свом Јадру и „одазио у свет“, тј. у Шумадију, па тако стигао и до Београда. У младости му је увек сметало и било му криво што га зову Пеца а не Петар, и што није био високог бар као осредњи човек, а још више би га заболело кад би му рекли да је „педаљ мужа“.

„Чучук-Петар“

Када је избио устанак и Јадар устао на оружје, Пеца је показао да је смео и храбар момак. Првог Турчина, неког читлук-сахибију, убио је оритком од плуга — „треснуо га посред звезде“, и тако се домогао пушке и добрих пиштоља. Кад се тако сам наоружао, Пеца се јавио у војску Антонија Богичевића, који га је узео са собом за момака. У малешном Пецином телу као да се тада одједном родила силна нека снага. У њему се распламсао понос јунака и жеља да се бори против непријатеља; све оно што је у себи крио годинама тада је одједном избило. Приликом сваког сукоба с Турцима, и кад није морао, Петар је трчао у бој и борио се храбро и, зачудо, увек срећно. Дуга пушка и пиштољ сигурно су гађали и погађали у његовим рукама, па се тако и међ Турцима пронео глас о „чучук (малом) Петру“. А када је задобио и

коња, вранчића, онда се говорило да Пеца уме исто тако силовито да улети међу Турке, како је то чинио и поп Лука Лазаревић, најславнији коњаник у Првом устанку. Али Пеца је био у једноме изнад свих: нико као он у овом делу Србије није умео тако да уходи Турке, да им се прикраде, чак да се у њихов шанац увуче и да их просто преброји, да им открије сву силу, и јака и слаба места, и то увек поуздано. За Пецу турске заседе нису постојале, јер је он имао својих путева које је чувао као тајну; штавише, не само да је успевао сам, крадимце, да се пробије кроз Турке, него је успевао да то изврши и јашући на свом вранчићу, верујајући тамо и амо куда је само он знао.

Уз свог војводу Антонија Богичевића Пеца је углавном ратовао у Подрињу, највише око Лознице и у самој Лозници. Ту, у Лозници, био је изграђен читав сплет српских шанчева, и Лозница је била важно место у одбрани Западне Србије од напада и провала Турака из Босне. Од почетка устанка па до његовог слома 1813, око Лознице је било неколико великих и крвавих бојева које је и народна песма опевала.

Године 1810 Турци из Босне надрли су с великом војском преко Дрине, али су били присиљени да се уставе код Лознице, јер су им ту Срби дали жестоко отпор из својих шанчева. Но Турцима је ипак пошло за руком да потпуно опколе Лозницу и да је отсеку од свих путева. У Лозници је Србима почело да нестаје хране и муниције. Положај је постајао све безнађнији. Велико лично јунаштво Милоша Стоичевића, војводе поцерског, још је једино уживало храбрости малаксалој осали у Лозници и шанчевима испред ње. Оближњим војводама требало је јавити да похитају у помоћ, али турска опсада је била тако густа да се нико није усудио ни да покуша да однесе писмо у Шабац поп-Луки Лазаревићу. Тада је војвода Азла Богичевић дозвоао

Петра из Клубаца и рекао му, дајући му писмо:

— Не заповедам ти, него те молим: огледај своју стару срећу нећеш ли продрети и ово писмо однети у Шабац војводи Луки.

Петар је сачекао ноћ, и кад су Турци били заузети молитвом и најмање се томе надали, Петар је извео из шанца свога вранчића, бацно се у седло и, верујајући тамо и амо, прошао кроз Турке, прејурно планину Иверак и Цер и однео писмо у Шабац војводи Луки Лазаревићу. Војвода Лука је одговорно опседнутима да не најдаље за три дана стигни Лозницу у помоћ, и тај одговор Пеца је истим путемна срећно однео својима. Поп Лука је одржао реч, стигао је брзо у помоћ и после крваве битке ослободио Лозницу турске опсаде.

Српска војска скупила се тада пред шанчевима и прослављала поп Луку, јашући на бесном арапском хату, водно је уза се Петра из Клубаца, који је јашио на своје вранчићу. Пред свом скупљеном војском, поп Лука је јавно похвалио Петра за његов последњи јуначки подвиг и за све дотадање и обдарно га лепим даром. Том приликом он га је назвао Пецом из Клубаца, што су сви разумели као знак одликовања.

Пеца носи крваву „књигу“ у српски војни стан

Пеца је остао у Лозници до последњег дана њене одбране, 1813 године, гледан и поштован као храбар и вешт војник. Његов војвода Антоније Богичевић умро је априла 1813. Последњи српски командант Лознице у Првом устанку био је Петар Николајевић Молер. У Лозници се тада налазило 800 Јадрана са шест топова. Августа месеца Турци стану да туку Лозницу са свих страна из највећих топова и кумбара. Затим, прикучивши се шанцу, побегну Србима из шешана све тобице, тако да им није било никакве користи од топова. Срби су из шанца били направили

кроз земљу тавник (прокоп) кроз који су одлазили на Штиру и захватили воду, али Турци дознају за то и одврате Штиру на другу страну, те тако шанац остане и без воде.

У то време турска војска нападала је Србију са свих страна. На Дрину је вршен често притисак на западне области Србије; освајање Лознице претстављало је за Турке уништење једног од најважнијих упорних српске одбране према Босни. Мала лозничка посада није могла да се одржи пред огромном турском силом. То су Турци увидели, па су послали зборничког владу да позове Србе на предају. „Али Молер није владикама вјеровао ни другијех ствари акамоли у таквоме послу, него заште у везира да остави ватру и да одреди

своје посланике да се разговарају о предаји“. Разговори о предаји, међутим, нису успели: нити су Срби хтели да пристану на турске предлоге, нити Турци на српске. Тада Срби реше да једне ноћи напусте шанац и да се пробију кроз Турке. На три дана пре него што ће извршити своју замисао, Петар Николајевић Молер још је једном покушао да ухвати везу са српским старешинама и да од њих затражи помоћ.

У тој намери, он им је написао писмо својом крвљу, и то је уједно била и једна од последњих порука српском војном стану који се тада већ налазио у расулу. На пар-

чету платна од кошуље, Молер је написао речи, умачући дрво у крв своје отворене ране: „Ако ко жели да ја пропаднем, помозите барем народу овом и гледајте да би га избавили“. Затим се обратио Пеци из Клубаца и замолио га да још једном окуша своју срећу, не би ли пронео писмо кроз Турке и стигао у српски стан.

Била је кишовита и ветровита ноћ када се Пеца извукао из шанца, водећи са собом једнога друга. То је био последњи пут „књигонше“ Пеце, и никада дотле он није носио крвавију „књигу“. Срећа га је и тад послужила: успео је да се пробије кроз Турке заједно са својим другом и да стигне у српски стан, али ту није добио никаквога одговора. После три дана, када је Молер увидео да му помоћ неће стићи, он је једне исто тако ветровите и кишовите ноћи, по тустој помрчини, напустио са својим друговима лознички шанац пробијајући се кроз Турке. Од осам стотина, колико је дотле било у шанцу, остао је у животу само око две стотине њих.

Поновно војник и књигонша

Пеца из Клубаца, провлачећи се кроз Китог, ту некадању густу и велику мачванску шуму, која се простира од Шапца до Дрине, придружио се оној српској војсци која је себи на Рављу, између Саве и Засавнице, направила шанац и супротставила се огромној турској војсци која је продирала из Босне. После седамнаестодневног огорченог отпора, у коме „Срби нису могли ни сести ни лећи; него су једнако уз шанац морали стојати и Турке бити“, српска војска је напустила и овај шанац. Лутајући прегаженом Србијом, Пеца се, тешико раван на Рављу, некако довукао до свог Јадра, али у селу није смео, већ се скривао са осталим Јадранима по планинским збеговима све до избијања Другог устанка, у коме је опет био и војник и књигонша.

Умро је 1851 године у својем селу, свуда познат као Пеца из Клубаца, најславнији књигонша у Првом устанку, малешан по расту као „педаљ човек“, али по срцу храбар и одлучан, и најбољи јунак тог великог времена, које је и о њему са чувало спомен, називали су га једноставно али топло — Пецом из Клубаца.

Живот пингвина

Међу члановима Скотове експедиције која је испитивала Антарктик, налазио се и један зоолог. Он је на рту Адаре неколико месеци проучавао живот пингвина и о томе изнео ово:

Први пар пингвина стигао је на рт почетком октобра. Неколико дана касније дошло их је још двадесетак. Са својим сјајнобелим грудима и првим „раменима“ и леђима личили су на уљудну господу у вечерњим оделима. Корачали су на својим кратким ножицама унаоколо, забачене главе. Читаво њихово држање казивало је да су врло поверљиви и радознали. Пингвин се труди да увек добро испита сваки нови предмет који угледа. Он му приђе на један до два метра, испружи главу и посматра га наизменично левим, па десним оком. Пошто га темељно испита, он обично губи свако даље интересовање за њ, накрестеши перје и задрема, или оде даље, не обраћајући више никакву пажњу на оно што га је мало пре толико занимало.

Свест о кривци

Средином октобра стигло је неколико стотина пингвина. Сви су били добро украшени, и перје им је било лепо и чисто. Чим су почели да праве гнезда, престали су да једу. Градили су гнезда ужурбано. Мужјаци су доносили камење, углавном са прошлогодишњих гнезда, а женке су га слагале. Притом су често крали камење један друге. Кад би који пингвин открио крадљивца, појурно би за њим. Занимљиво је посматрати разлику у држању између преступника и покраденог. Крадљивца бежи и покушава да се сакрије у гомили других птица. Док се тако труди да завара траг, он изгледа двапут мањи него његов накрестрешени гонилац. Јер му је перје сасвим приљубљено уз тело. Освајање кривце код пингвина увек се изражава на тај начин. Чланови експедиције често су имали прилике да виде такву малу прилику како се шуња око туђих гнезда. Касније се увек показало да је тај пингвин пошао у крају суседовог камења.

Борба против скау-галебова

Крајем октобра, на рт Адаре стигло је неколико хиљада пингвина. Они су трчкарали на својим ножицама, које нису дуже од дванаест сантиметара, али којима у једном минуту могу да иду око 120 корака. Међутим, пингвини могу да се крећу и на други начин. Кад се уморе од ходања и кад је терен погодан, они се клизају на грудима, одупирући се притом ногама.

У то време многа гнезда су већ била направљена и женке су лежале у њима, ма да још нису биле снале јаја. А тада су се са севера појавили скау-галебови, страшни непријатељи пингвина, јер се готово искључиво хране њиховим јајима, а касније и младунцима. Одраслог пингвина они никад не нападају, док пингвини нападају галебове чим се спусте. Галебови обично лете над самом земљом, и довољно је да пингвин само за неколико тренутака напусти гнездо, па да они мујевино слете. У лету, они им кљуном пробију јаје и нестану.

Зато се пингвини разјаре и накрестеши чим угледају скау-галебове. На месту где су чланови експедиције бацали отпатке од хране увек је стражарио по један пингвин. Ма да те отпатке они нису јели, ипак су будно мотрили да галебови не дођу до њих.

Чим се у гнездима забеле јаја, пингвини не напушта више обалу и не узима храну. Многи су тако гладовали пуних двадесет седам дана. За све то време женка гаси жеђ снегом који се налази око гнезда. Али, ако снега нестане, она лежи једна, изнемогла, отворена кљуна и суха језика. Мужјак тада свуда унаоколо тражи снег, и ако га нађе, начини од њега грудву и, с њом у кљуну, хита својој другарици.

За време купања и лова, мужјак и женка се смењују у гнезду. Кад крену на купање, пингвини су веома расположени и спремни на свакојаке враголије. Сваки гледа да другог гурне у воду, а да сам то избегне. Или би, опет, један од њих почео да трчи дуж обале, док би остали журили у стопу за њим. Први би најзад скочио главачке у воду, а и остали би пошли за његовим примером. Кроз неколико тре-

нутака, читаво група би се појавила двадесетак метара од обале, и онда би настало прскање. Пингвини остају у води по неколико часова, играјући се као деца, чистећи прљаво перје и ловећи рачиће.

Кад једна група, у повратку с купања, сретне другу која тек иде да се купа, често се обе измешају и стану међусобно да скакају. Пингвини воле живот у заједници и, како изгледа, радују се кад нађу неки повод да за извесно време забораве на гнездо. Често се догађа да већ окупане птице попусте наваљивању оних других и врате се да с њима проведу још неколико часова у води.

Омиљена забава пингвина је во-

жња на леденим сантама. Кад струја нанесе к обалама неку мању санту леда, читаво јаја пингвина се попиу на њу. Струја носи санту, а пингвини на њој веселим уклоницама поздрављају своје другове на обали. Нато и пингвини са обале појуре да се украјају у тај мали

ме, па се онда, пливајући, враћају у догор.

Пингвини пливају брзо и окретно као рибе. Најлепше их је посматрати кад после купања почну да скачу из воде на лед. Са даљине од двадесет-тридесет метара они прво добро осматрају место на које ће скочити, потом се загуре и пливају под водом тако вешто да се на површини воде не види ни најмањи набор. На метар-два од леда, они снажним замахом изроне из воде и скоче на лед. Просто је невероватно како они тачно одреде растојање и место где треба да изроне, као и снагу која им је потребна за скок.

Страх од морског леопарда

Највећи непријатељи пингвина су морски леопарди. Скривени испод ледених брегова, они вребају пингвине кад иду на купање. Можда се страхом од леопарда може објаснити оно привидно играње пингвина пре купања и међусобно гурњање. Како изгледа, пингвин не жели да уђе у воду док се најпре не увери да у близини нема морског леопарда. Јер, ако се већ сретну у води, пингвину нема спаса. Ма да је бржи и окретнији од леопарда, он се пре замори и после дугог пливања, врлудања и роњења, на крају ипак постаје жртва ове морске немани. Пингвини иначе нису страшљиви и против других непријатеља боре се веома храбро.

Кад им се први млади излегу, држање пингвина се сасвим измени. Они се тада брзо враћају с купања, с пуном гушом хране. У то време, они се толико нагуштају морских рачића да једва одржавају равнотежу при ходању. Занимљиво је посматрати како они хране младунце. Птићи завлаче главу дубоко у кљуц својих родитеља и узимају храну из њихових једњака. Док су сасвим мали, њих је лако хранити. Један од родитеља иде у лов, а други седи у гнезду и чува их од галебова. Али, кад поодрасту, постаје им недовољно оно што им донесе један родитељ, и тада цео пар мора да иде у лов. Да

се за то време младима не би догодило какво зло, пингвини се удружују, сакупе на једно место младунце из више гнезда, оставе крај њих два-три стара пингвина као стражу, а сви остали одлазе у потрагу за храном.

Младунци без родитеља

Ма да пингвини, као што се види, воле живот у заједници и ма да се узајамно помажу, они ипак не хране оне младунце који остану без родитеља. Често се може видети како изгладнели младунци пресрећу пингвине који пуног желуца журе својим гнездима и жалосним крештањем моле их за мало хране. Али, они се на то и не обазиру. Зато су младунци без родитеља осуђени на пропаст. Они или угину од глади или постану плен скау-галебова, а често и хулигана — пингвина „одметника“ који уништавају чак и младе пингвине.

Кад младима опадне перје и израсте право перје, они уче да пливају. Поучава их неколико старих пингвина. Они им показују у пливању основне покрете пливања. Изгледа да је овде смисао за заједницу већи, јер стари пингвини уче пливању и своје и туђе младунце. У то време на обали влада велика живост. Млади од родитеља траже храну, али залуд, јер они сматрају да су младунци толико одрасли да већ сами могу да пливају и да сами себи траже храну.

Крајем фебруара и почетком марта, са својим одраслим и ојачалим младунцима, пингвини се спремају за одлазак на север, како би избегли јаке хладноће антарктичке зиме. У октобру они ће се опет вратити на стара логоршта да „свијају“ своја гнезда од камења.

Норбер Кастре

ПРОФЕСИОНАЛНИ ИСТРАЖИВАЧ ПЕЋИНА

Усред шпанских Пиренеја, с ону страну Роландовог Клаица, Норбер Кастре је пре двадесет шест година открио са својом женом једну од највеличанственијих пећина на свету. Једног летњег дана они су упали у дивно огромно предворје које се налазило на висини од три хиљаде метара. Једно гротло, две подземне „одаје“ и неколико провалија одвајали су их од црног дворана са подом, зидовима и стубовима од чистог леда. Кроз лед дебео три метра они су јасно видели шљунак који се заледно пре десетине хиљада година. Ова смрзнута вода која је око њих извајала дворан из бајке најстарија је вода на свету. Пошто нису имали лампе и хране, Кастре и његова жена нису могли да разгледају тајнајствене ходнице који су се гранају у свим правцима. Избили су на другу падину масива Марборе, засењени, и зарекли се да ће ускоро предузети истраживање.

У леденом подземљу

Међутим, баш тада умрла му је жена и он је тек после много година, недавно, кренуо са своје две старије кћери да испита ту пећину. Провели су ноћ пред улазом у њу, на висини од три хиљаде метара. У зору су Мод и Жилберт причврстили за своје шпеле оштре челичне ексере. Узеле су се конопцем и са оцем прошле прве тунеле и стигле у огромну ледену дворану, у ледено подземље са стубовима и минаретима од смрзнуте воде. Почело је испитивање зидова. Мод је стала пред један сасвим низак свод, неку врсту мрачног тунела и ту почела да ради лежећи. Ускоро су јој се из дворане виделе само ноге. Али одједном је почела да се бацка, као да се отимала да не пропадне у дубину. Отцају је у правни час повукао. Врло мирно, Мод је објаснила да је неочекивано наишла на стрмину. Осетила је да клизи и да не може да се задржи. Штапом је одломла парче леда и бацила га унутра. Оно се котрљало отприлике два метра, а затим је настала тишина.

У пећини Енморт

Године 1940 Кастре је открио пећину Енморт. Њу је испитивао до 1947 године. Енморт залази у масив Пиренеја 446 метара, и све до недавног открића пећине Банон у Јужним Алпима, сматрана је као најдубља у Француској. Кастре је испитао и најмање оградке ове пећине. За његову одлучујућу експедицију војска му је дала сто увежбаних војника. Остављајући на сваком одморшту по једну групу војника, Кастре је стигао до последње дворане и увукао се потпуно у крајњи тунелчић. У овој дивљој пећини морао је да остане будан пет дана и шест ноћи. Намучио се, али је отада Енморт његова омиљена пећина.

Кастре је после тога одлучио да одведе тамо и своје две млађе кћери, од којих је једна имала десет,

а друга дванаест година. Деца су се везала и без тешкоће спустила у прву дворану. Тога дана било је бурно време. Одједном су са таванице дворане почеле да падају крупне капи кише. Истовремено, на тлу је почело да расте жито бласто које је малим истраживачима брзо дошло до колена. Срећом, поплава је престала, али је вода уништила прилазно гротло и они су се врло тешко испели натраг.

Како је Кастре спасао Француској реку Гарону

Девојчице су веровале да је тај подземни свет из кога њихов отац доноси толике украсе од гипса и леда — свет чуда. Изненадиле су се кад су тамо наше толико блато, трулог дрвећа и животињских лешева у распадању. У пећинама близу површине често се осећао задох. Треба се увући дубље да би се удисао ваздух коме, је Кастре, који је у пећинама провео четврт века, приписивао своје одлично здравље. Под земљом, човека изненади хладноћа више него тајнаствени гласови који одјекују од једног свода до другог. У Енморту одасуд бије јака промаја, па ипак ту човек не може да добије кијавицу. Његова кћи Марија стајала је на промаји Енморта шест часова не вадећи марамцицу. Она је без опасности газила кроз подземне реке. Иако у педесетој години, ни њен отац не пати од реуматизма. А понекад је пливао по пет часова непрекидно у леденим подземним бујицама.

Таквом једном његовом пливању Француска има да захвали што није изгубила реку Гарону. Наиме, Кастре је сазнао да Шпанија намерава да искрене један арагонски поток према реци Ебру да би обезбедила водом неку своју хидроцентралу. Кастре је насудио да тај поток није ништа друго него шпански извор Гароне, који понире пре него што изобије у Француској. Кастре се тада на истраживање подземног тока реке. Сручио је у поток у Шпанији велику количину боје. Кад се она поја-

вила у Гарони, доказ је био ту, и Шпанија се морала да одрекне свога потхвата.

Кастре сам подноси све трошкове око својих спуштања у пећине, а за помоћнике има само своје кћери. Он купује металне прстенове које ставља слезним мишевима како би, по њиховом лету, могао да открије непознате пећинске ходнице. Војне власти га позивају с времена на време на саветовање. Он им указује које би пећине могле бити корисне да се употребе. За време окупације он је сакрио у пећине неколико десетина тона оружја.

Неуморни Кастре

Према његовим обавештењима, девојачке фабрике 1939 године смештене су у једну пећину планине Арнежа. Очекујући да буде наименован за шефа генералштаба француског подземља (она титула постоји у Сједињеним Државама), Кастре је даље истражује о свом трошку пећине у француским Пиренејима.

Пре извесног времена он је закупио на планинском масиву Монтеспану земљиште које обухвата улаз у једну пећину само ради тога да би се сачувао од радозналца и неспретњака. У овој пећини открио је најстарије статуе на свету — медведе извајане пре десетине хиљада година, када је страшна хладноћа приморавала људе да бране пећине од крволочних животиња. Остали људи и животиња помешани у глини, сведоче да су ту вођене борбе на живот и смрт. Ово откриће је једна од најубудљивијих успомена овог истраживача пећина.

— То је довољно да оправда цео један живот, — рекао је он. — Чак и да не откријем ништа више, сматрам да сам постигао циљ.

Кастре и данас неуморно проучава пећине и трага за њима. Његови чланци, књиге које је написао и предавања која држи доносе му онолико колико му треба за његове подухвате.

Биз роби ДО НАУЧНИКА

Институт Тескеи у Алабами познат је широм Сједињених Држава као школа која даје свестрано образовање младим Црнцима. У њему предају искусни наставници, од којих су се неки истакли и својим научним радом. У неколико лепих зграда налазе се слушаонице, лабораторије и све што је потребно за наставу. Сваке године излазе одатле стотине младина и девојака оспособљених за животни позив који су изабрали.

У једној светлој и лепо уређеној одаји института седео је мр-

ли јер је био Црнач. Ипак, није клонуо духом, нити је одустао од своје намере. Радио је разне физичке послове а у слободном времену читао је књиге. Вредан а скромних прохтева, успео је да уштеди нешто новца и да отвори малу пернионцу рубља. Али је и даље узорно, сваке године, покушавао да се упише на универзитет. Најзад, после пет година, био је примљен. Кад је платио високу уписну таксу, остало му је само десет центи. Тада се бацио на учење. За три и по године положио је са одличним у-

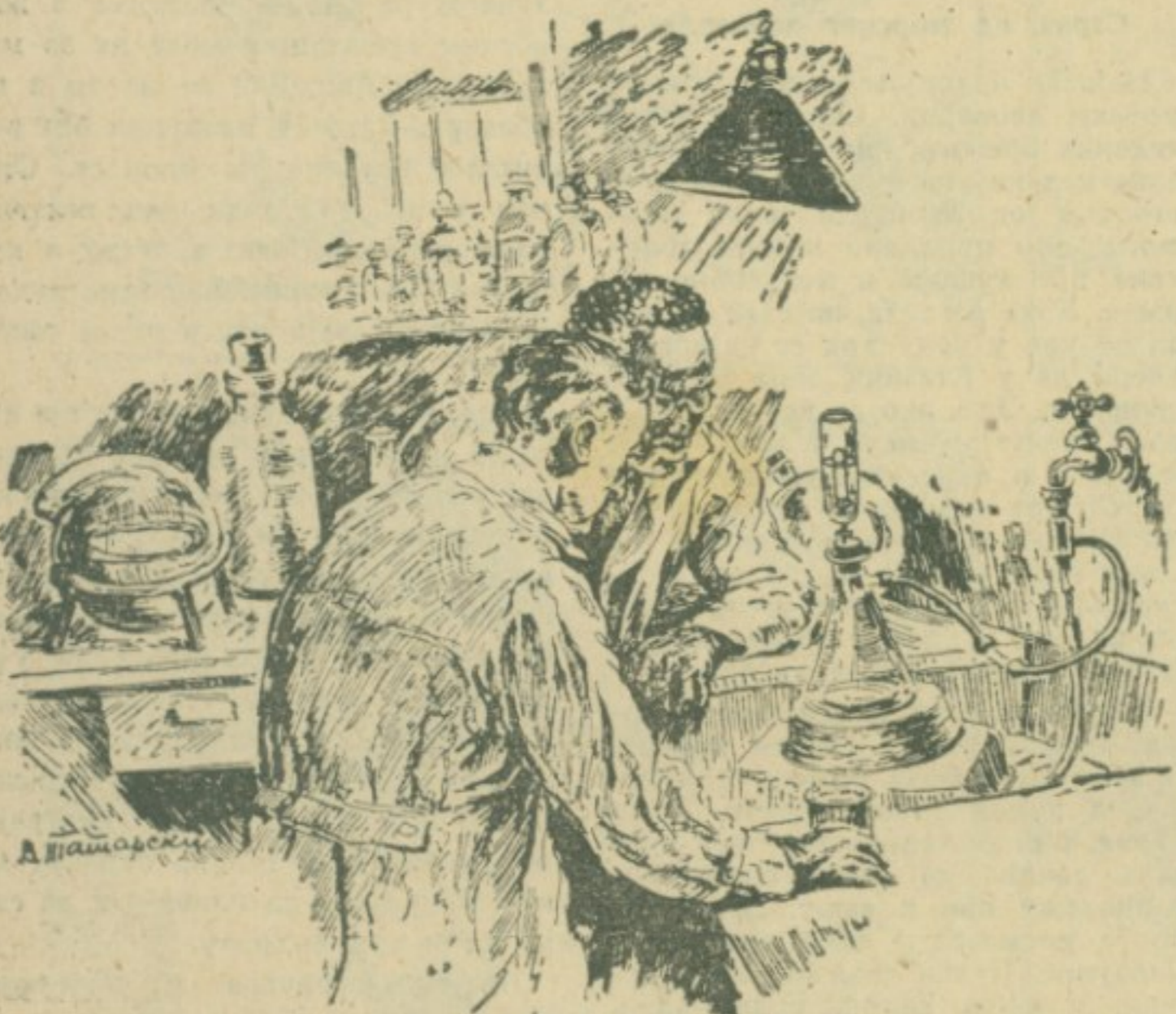
Он је стварао и друга "чуда". Од струготине од дрвета правило је вештачки мермер; од блата и опалог шумског лишћа добијао је одлично ђубриво. И све је одмах стављао на располагање људима којима је то било потребно, не тражећи за себе ни један цент награде.

Професор Карвер није био само научник, већ и уметник. Био је веома цењен сликар и његова су се платна појављивала на многим међународним изложбама. Волео је нарочито мотиве из природе, а највише цвеће.

— Ако обична деца у животу будете вршили на свој начин, — говорио је често ученицима, — привући ћете на себе пажњу других људи.

Тако је открио тајку сопственог успеха.

Многи универзитети и разне научне установе отимали су се о црног научника, али он никако није хтео да напусти Тескеи, у коме је постигао све своје успехе. Звао га је и велики проналазач Едисон. Неки су покушали да га поколебају нудећи му велику плату, али узалуд. Карвер је остао у Тескеију, где је третирао своју зараду издржавајући сиромашне одличне баке, како белце тако и црнце. Увек је био скромно одевен; одело му је понекад било у закрпама, али увек чисто и уредно. Кад је 1943 године умро, у својој 78 години, сви су били сагласни у томе да је настало човека који је више од многих других учинио за напредак пољопривреде у јужним областима САД.

шав, погурен Црнач, са рукама пуним пољског цвећа у којим се био загледао. Својим скромним оделом и похабаном качкетом, испод које су провиривали праменови седе косе, човек је одурао од богатог намештаја собе и скупоцених инструмената који су се налазили по столовима и у полицама.

Одједном, врата су се отворила и једна девојка ушла је и с поштовањем се обратила старицу: — Чека вас делегација из Вашингтона, професоре Карвер.

Ма колико то изгледало чудно, овај скромно одевени Црнач био је главом професор Џорџ Вашингтон Карвер, угледни научник и славни хемичар.

Тешко детињство

Далеко је чуднији његов живот и успон до научника. Родитељи су му били робови на фарми некоег Моисеа Карвера, у држави Мисури. Карвер је угледао света у једној бедној колибици, у којој је живело неколико црначких породица. Кад му је било шест месеци, мајку и њега отели су разбојници. Карвер је понудио откуп за одведене робове и тако је дете враћено старом господару у замену за једног тркачког коња. Мајку су му разбојници већ били продали и малишан је никад више није видео.

Тако је мали Карвер ушао у живот безимен и пошао теобним путем људи црне коже.

Карвери су подigli бољешљиво дете и дали му име Џорџ на које су додали своје презиме. Доцније је он сам узео и име Вашингтон, да би се разликовао од другог једног Црнца који се такође звао Џорџ Карвер.

Нежна здравља и мален за своје године, Џорџ је у почетку радио само лакше послове. Постао је одличан кувар, а научио је и да шије. Ипак, није био тиме задовољан. Жудео је за науком и знањем. Једног дана, без пребијене паре у џепу, отишао је са фарме. Тринаест километара одакле било је место које је имао основну школу и он се уписао у први разред. Марљиво је учио, а издржавао се раденим разним пословима и послужујући по кућама.

Први успеси

Било му је двадесет пет година кад је завршио средњу школу. Покушао је да се упише на универзитет, али га нису прими-

спехом све испите на пољопривредном факултету и на наставнике оставио тако добар утисак да му је одмах понуђено место предавача.

Међутим, он је прихватио другу једну понуду. Познати црначки васпитач Бакер Вашингтон позвао га је у институт Тескеи и млади Карвер је одмах похитао тамо. Био је срећан што ће моћи да преноси стечено знање на децу бивших робова, какав је и он сам некад био.

У то време, у Алабами су постојале огромне површине добре земље коју нико није хтео да обрађује, јер је давала слаб принос. Професор Карвер је сматрао да томе није крива земља, већ начин обраде. Да би то доказао, узео је у закуп осам хектара најлошије земље. За непуну годину дана он је почео да убира плодове свога рада. Земља је давала богат род, а идуће године и две жетве. То је био пример осталима да је свака земља добра ако се добро обрађује и редовно ђубри.

Главна привредна грана тога краја била је гајење памука. Земљорадници су се жалили да једва састављају крај с крајем, јер је испошћена земља давала све слабији принос. Тада им је Џорџ Карвер притекао у помоћ. На тој земљи могле су да се гаје и друге културе, а не само памук. Саветовао им је да гаје кромпир и кикирикија. Ишао је од места до места, држао предавања, штампао брошуре. И многи су га послушали. Производња кромпира и кикирикија нагло је порасла.

"Чуда" професора Карвера

А тада је искрсла друга невоља. Фармери нису могли да нађу купце за све веће количине кромпира и кикирикија, и производи су им трунили и пропадали у магацинима. Професор Карвер се нашао пред тешким проблемом. И дању и ноћу радио је у својој лабораторији и успео да пронађе разне начине употребе кромпира и кикирикија. Од кромпира је добио, поред осталог, штирак, сирће, мастило, сликарске боје и сируп, а од кикирикија три стотине разних производа, међу којима неколико зачина, масноћу, сапун, крем за негу коже, шампон за прање косе, штампарску боју и коломаст. Тако је отклонило застој у производњи ових култура и земљорадњу у Алабами усмерено правилним путем.

ГОЛФСКА СТРУЈА и њено бечито иутобање

Зелене пољане Енглеске и Ирске биле би прсте и негостољубиве као и оне на Лабрадору, које не леже много северније од њих, да није сталног благотворног утицаја топле Голфске струје. Неки научници држе да би у случају да Голфска струја постане хладнија само за осам степени, Енглеска, Скандинавија, Северна Француска и Немачка постале земље у којима би могли да живе само Ескимии.

Од Мексиканског Залива до Скандинавије

Голфска струја је топла морска струја која из тропских области Атлантика улази у копном околени Мексикански Залив. У овом заливу чији је ниво за десетак сантиметара виши од површине суседних океана, она се судара са другим водама. Мексикански Залив је уствари огроман котло за загревање воде. Услед тога што је непрестано изложена сунцу, вода која се ту загрева и стално кружи, мора да нађе неки излаз. Она га најпосле и нађе. Загрејана, она се пробрине кроз "теснац" између Флориде и Кубе, који је широк деведесет миља, а затим одлази на север, на своје 5.000 миља дуго путовање према Скандинавији, до Шпицберга и Нове Земље.

Температура воде коју носи ова струја кад излази из Мексиканског Залива износи 29 степени, али док стигне до средине Атлантског Океана, изгуби око 7 степени. Вода јој је тамноплава, и њена боја оштро одуцара од тамнозелене боје океана кроз коју пролази. У третику кад струја излази из Мексиканског Залива, њена брзина износи око 6,5 километара на час; то је уједно и највећа брзина коју она има на свом дугом путу.

Кад се приближи Европи, Голфска струја се рачва у два правца и њено даље кретање помажу јаки западни ветрови. Северни крак струје изгуби се неповратно у Северном Леденом Мору, док јужни крак залази поново у појас топлих ветрова, па се водене масе које он носи враћају у Мексикански Залив, где изнова скуљају нову топлоту. Читав ток Голфске струје претставља огроман круг чији обим износи око 12.000 миља. Водена маса океана која се налази у средини тога круга углавном мирује. У то-

ме делу океана налази се и такозвано Саргасово Море о коме мебу поморцима круже фантастичне приче.

Саргасово Море је покривено неком врстом морске траве која је на неким местима толико густа да се по њој може ходати. Она хаткад спречава кретање бродова, и зацело је због тога настала прича да је ово море клопка за бродове. Међутим, експедиција Мишела Сара, 1910 године, оповргла је ту причу. Чланови ове експедиције су утврдили да су остатке бродова који су нађени у третику Саргасовог Мора уствари донеле морске струје, као и саму тресет.

Утицај Голфске струје

Најбољи познавалац Голфске струје, професор Сандстром, тврди да може да претскаже хладна или топла лета или зиме за три године унапред према променама у температури ове струје. Његова дуготрајна запажања о утицају те струје на Скандинавију показала су се као тачна. Америчка метеоролошка служба јавила је 1928 године да је температура Голфске струје неубијачено висока. Наредне године је примећено да је њена топла вода стигла до јужних обала Исланда и проузроковала везак атмосферски притисак. У лето 1929 године тај топли појас померио се на север од Исланда; тада су топли ветрови из Шпаније и са Азора донели толико топлоте Скандинавији да је те године било незапамћено топло лето.

Следећег лета, 1930 године, топла струја стигла је на север и донела Норвешкој топлу јесен.

Поред свега тога, Голфска струја утиче и на исхрану становништва северозападне Европе рибом. Научници се надају да ће ускоро моћи да предвиде правац кретања и количину микроскопских ситних биљака и животиња, такозваног планктона. Ти ситни организми који пливају по површини мора јесу главна храна риба, нарочито харинга. У морима чија је вода хладна или умерено топла планктона има у изобиљу, док их је у тропским водама веома мало. Зато рибари северозападне Европе могу очекивати слаб лов кад Голфска струја прошири подручја у која односи своју топлу воду.

СПОРТСКИ ЗАБАВНИК

ЧЕТРДЕСЕТОГОДИШЊАЦИ У СПОРТИ

Погрешно се сматра да само савим млади људи могу да постижу значајне успехе у спорским такмичењима. Разумљиво је да се у младости највише постиже, јер онда је тело најспособније за највеће напоре, најгипкије, мишићи су еластични и рефлекси најосетљивији.

Има, међутим, много примера да се добра спортска форма одржава и у зрелије доба, па чак и у годинама када многи људи и не мисле да се баве спортом. То су такозвани "млади старци", спортисти који су врло дуго успели да се задрже на спорским теренима. Они су одличан пример како се умереним животом, сталним вежбањем, упорношћу и чврстом вољом могу постићи врло добри резултати у разним спортовима и у годинама када се други спортисти задовољавају једино да прате спортска такмичења као гледаоци.

У фудбалу

Четрдесетогодишњаци нису ретки у енглеском фудбалу. Неки од њих узимају се у обзир приликом састава државне репрезентације, а чувени Матјус, десно крило, док скоро је био сталан репрезентативац. Њега још сматрају за најбољег енглеског фудбалера. Он и центар-фор Лаутон најистакнутији су претставници старе гарде. Лаутон је играо у Београду 1939 године и већ тада је био славан фудбалер. Исти је случај са Пиолом, познатим центар-фором италијанске репрезентације, који још игра и налази се међу првима на листи најбољих стрелаца у Италији.

Наш најстарији фудбалер у такмичењу Савезне лиге је Срџан Мркушић. Он има 37 година. Фране Матошић има 36 година и још игра. Обојица су Сплићани. Мркушић је голман, а Матошић спојка.

Благоје Марјановић такође је дуго играо фудбал. Он је имао више од 40 година када је играо у панчевачком Динаму. Швајцарац Минели, који је скоро 80 пута играо за државни тим своје земље, напустио је фудбал у својој 42 години, када је одиграо последњу утакмицу у репрезентацији. Аустријанац Гшвајда такође је престао да игра фудбал у првом тиму Виене тек кад је на путио 43 године.

Тениски асови-педесетогодишњаци!

"Млади старца" још више има у тенису. Задивљује виталност француских играча Кошеа и Бортре, некадашњих чланова чувене екипе "четири тениска мускетара". Обојица имају преко педесет година, а још се појављују на тениским теренима и на многим турнирима постижу лепе успехе. Коше је после рата тукао Бернара, наду француског тениса, који је био млади од њега двадесет година.

Вилијам Тилден, један од најбољих играча тениса свих времена, гостовао је у Београду у својој 42 години, а играо је после тога још целу једну деценију. Фон Крам, немачки тениски првак, и данас је претставник своје земље у такмичењу за Девис-куп, иако се ближи педесетој години.

И наши репрезентативци у тенису Палада и Митић нису млади. Палада има 38, а Митић 36 година. Они су и данас чланови наше Девис-куп екипе.

У осталим спортовима

Бициклизам је врло напоран спорт. Па ипак, и у овом спорту има случајева да су се поједини најистакнутији возачи врло дуго одржали међу најбољима. Данац Вили Фалк-Хансе освојио је по две

сети пут првенство своје земље у спринту у својој 42 години! Фински боксер аматер Еина Пиламинијакија 23 године је био првак Финске! Он се појављивао на рингу и у својој 49 години.

У Шведској је победа Ј. Андерсена у брзом кизању на 1000 метара изазвала велико изненађење. Он се такмичио за првенство свога града Малмеа и у борби са знатно млађим противницима постигао убедљиву победу. Имао је 47 година.

Жил Ладумег, један од најбољих атлетичара-тркача на 1500 метара, који је био дисквалификован због професионализма, а даље се бавио атлетским спортом као професионалац. Пре неколико година учествовао је на једном малом такмичењу на 1500 метара и победио, иако има близу 40 година. Он је прешао стазу за 3:58,8.

ОВОГ МИНУТА -СВАКОГ МИНУТА

- На свету се ископа око 300 тона боксита сваког минута.
- У САД се сваког минута роди седморо деце, умре три становника и обаде три венчања.
- Највећи произвођач соли на свету, САД, произведе сваког минута 30 тона соли.
- Бразилија, највећи произвођач кафе на свету, сваког минута произведе две тоне кафе.
- Најбржи путнички авион „Комет“, који има млазне моторе, прелази у једном минуту 12,5 километара, што одговара брзини од 750 километара на сат.
- Са Кубе се сваког минута извезе у САД по десет тона шећера.
- Диновске коријаче са острва Галапагос у Тихом Океану прелазе само 5,5 метара у минуту.
- Аустралија, која има десет милиона оваца, производи око хиљаду килограма вуне сваког минута.
- Данска произведе око сто килограма сира сваког минута.
- Из Белгиског Конга извезе се сваког минута по један карат природних дијаманата и око сто карата овог драгог камена индустријски произведеног.
- Аустрија производи сваког минута око хиљаду килограма магнетита.
- Сунце зрачи топлоту и светлост за један минут изгуби 240 милиона тона своје материје.
- У САД се сваког минута произведе 190 хектолитара пива.
- Канада производи сваког минута једну и по тону азбеста.

Да ли знате?

ЈЕДАН НОВ АНТИБИОТИК КОЈИ СЕ НЕ УПОТРЕБЉАВА У МЕДИЦИНСКЕ СВРХЕ

Субтилин је име нове антибиотичке супстанце. Она разара бактерије које изазивају трујење хране, као што други антибиотици разарају бактерије које проузрокују извесне болести. Субтилин је први антибиотик који се не употребљава у медицинске сврхе. Ако се мала количина субтилина дода храну која треба да се конзервише, време држања у пари се скраћује, а и температура потребна за пастеризацију је знатно нижа. На тај начин, многи састојци конзервиране хране, нарочито они који су осетљиви према вишој температури, не губе ништа од своје хранљивости.

ТОПЛОТА ИЗ ВОДЕ, ВАЗДУХА И ЗЕМЉЕ ЗА ЗАГРЕВАЊЕ ЗГРАДА

Топлотна пумпа је нови проналазак помоћу кога се топлота из воде, ваздуха и земље искоришћава за загревање зграда. Она је по својој конструкцији готово истоветна са електричним хладњаком. Обичан електрични хладњак, који служи за кућне потребе, изводи топлоту из једне коморе и из предмета који се у њој налази. Та топлота одлази у један радијатор, а из њега у просторију у којој се налази хладњак. Кад би предмети који се налазе у хладњаку имали неискоришћену топлоту, хладњак би могао да се употреби као стална топлотна пумпа. Али, ако би се уређај за испаравање,

најважнији део хладњака, ископао у земљу, он би без престанка хладио околно земљиште, а топлота, коју би том приликом изводио из земље, одлазила би у радијатор у соби. Ако се уређај повежу на други начин, топлотна пумпа може да хлади собу, а топлоту да одводи у земљу. Количина топлоте која се налази у земљи изгледа мала, али је стадна и неискоришћена. Ваздух и вода имају исто тако већу или мању количину сталне топлоте. Нарочито је вода добар извор топлоте. Ра зуме се, искоришћавање воде за добијање топлоте зависи од климатских услова. Они морају бити такви да се вода преко целе године не мрзне. На недавном фестивалу у Лондону један огромни павиљон је загреван помоћу топлотних пумпи које су извлачиле топлоту из Темзе.

ЛЕКАР КОЈИ ЈЕ ИЗВЕО НА ПУТ 152 СИРОЧЕТА

Лекар Џон Витен из Северног Тазвела, у Вирџинији, има 152 усвојена сина. Првога малишана усвојио је пре 40 година и однео га са свим сам. Од тада кућа овог лекара-нежење постала је дом за многе сиромашне децеке без родитеља. Доктор Витен се о свима њима очински стара. Многи од ових децека већ су постали самостални људи: лекари, инжењери, професори. Крај старог лека

ра сада се налазе двадесет његових усвојених синова. Остали су се оженили или су на студијама. Доктор Витен није богат и он и његови синови живе само од његове лекарске зараде. Џон Витен каже да га ниједан његов син до сада није разочарао и да су сви постали ваљани људи и добри стручњаци. Све послове у кући, сем кувања и прања обављају они сами. Дечаци с вољом раде у том великом домаћинству.

ПРВЕ ПОТПЕТИЦЕ

У Европи су људи и жене дуго носили обућу без потпетица. Прве ципеле с потпетицама јавиле су се тек у XVII веку. Њих су радосно прихватиле нарочито жене. Ипак, прве потпетице нису биле тако високе као данашње — нису прелазиле два и по сантиметра. По боји оне су се разликовале од ципела. У прво време у моди су биле црвене ципеле са жућким потпетицама и црне ципеле са црвеним потпетицама.

ШТА СЕ НАЈВИШЕ ТРОШИ У ТОКУ ДАНА

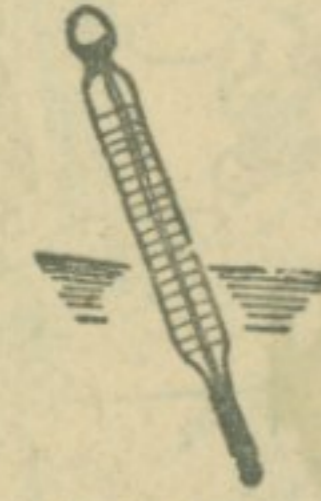
По потрошњи, на прво место долазе цигарете. После њих изгледа да долазе поштанске марке, јер се рачуна да сваки човек просечно напише по једно писмо дневно. Кажу, кад би се све марке које се за један дан потроше у свима државама поређале једна до друге оне би могле да "опашу" читаву земљу.

Јестели већ кичида...

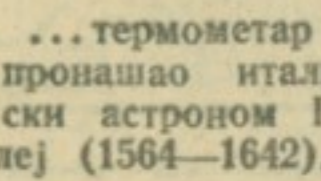
... камуфлирање бродова за време рата познато је од давнина. За то су знали још и стари Грци који су боју својих бродова, који су иначе били црвени и црни, за време рата подешавали према боји мора.

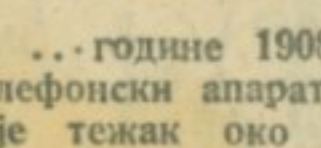
... гитар су изумели Мавери.

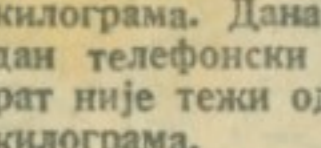
... први предмет који је израђен од алуминијума било је једно звонце којим се служио син Наполеона III.

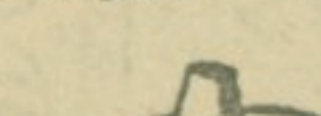
... кит просечне величине — дуг око 30 метара и тежак око 130 тона — даје исто толико масти коликато хиљаду добро угојених свиња.

... термометар је пронашао италијански астроном Галилеј (1564—1642).

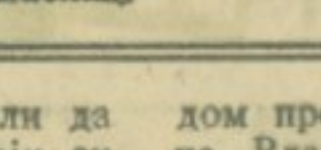
... године 1908 телефонски апарат био је тежак око осам килограма. Данас један телефонски апарат није тежи од два килограма.

... биљка звана телеграф, која расте у Индији, на чудан начин покреће своје лишће, и то равномерно у размацима од два минута.

... стари Египћани нису знали за сир и маслац.

... сир дове пронађено је тек 578 године.

Исланд и Исландци

Најхладније на Исланду је његово име ("земља леда"), које нимало не одговара стварности. Ма да његов најсевернији део залази у сам поларни круг, топла Голфска струја преноси цело острво, што се климе тиче, за више од 3.000 километара на југ. Најнижа забележена температура у Рејкјавику, главном граду Исланда, била је седам степени испод нуле. Баре у његовој околини никад се не мрзну и спортисти су приморани да праве вештачка клизалишта. Чак и земље у умерено-континенталном појасу имају много оштрије зиме.

Сто шездесет километара од Рејкјавика налази се велики гејзер, из кога, с времена на време, избија стуб вреле воде висок 70 метара. Данас се све куће у граду загревају водом из овог гејзера, док је ранијих година само за огрев трошено 30.000 тона угља.

Многобројним цевима, топла вода одводи се и у мале покривене поврћњаке, који преко целе године дају на стотине тона парадајза, па прике, краставца и бостана. У њима и преко зиме цветају дале и друго цвеће.

Исландски рибари узимају воду за пиће из океана. Извори свеже воде избијају са дна океана на површину, често далеко од обале.

Ако би се енглески књижевник из XIV века Чосер одједном нашао у Лондону, нико не би разумео ни једну његову реч, јер се његов језик потпуно разликује од модерног енглеског. Али ако би се Исландци Ерик Црвени, који је

до купују уметничка дела. Држава помаже истакнуте сликаре, вајаре, композиторе и књижевнике, а Национална галерија откупила је у последње време преко 400 уметничких радова.

Најстарији парламент на свету

Крајем IX века број становника се повећао приливом избеглица из Ирске, Шкотске и скандинавских земаља. Највише је било бегунаца из Норвешке, у којој је тада владао краљ-насилник Харалд Риџокоси. Тада се јавила потреба да се успостави државна власт, која би усклађивала односе међу разноврсним становништвом.

Предање вели да је тада неки Улфлот, припадник једне од најмоћнијих породица у земљи, добио задатак да изради нацрт врховног државног закона. Он је отпутовао у Норвешку, а био је вероватно и у другим земаљама јер се задржао пуних три године. На Исланд се вратио 927 године с готовим нацртом, али су биле потребне још три године да тај закон добије свој коначни облик. Најзад, 930 године, у Оексари, педесетак километара од Рејкјавика, састало се прво народно представништво. То је био први парламент на свету — Алтинг. Он је потврдио устав слободне и независне Републике Исланда и прокламовао начело да се сви људи рађају слободни и да имају иста права. Земља је подељена на 36 државица, од којих се свака налазила под управом једног старешине — годара, који је истовремено био и њен претставник у Алтунгу.

Гејзер на Исланду

Пропаст републике

Република је напредовала и цветала. Две стотине година норвешки краљеви су узалудно покушавали да заваде Исландце и наметну им своју власт. Народ, заједно са својим старешинама, остајао је веран идеалу слободе.

Али, ово прво парламентарно уређење носило је у себи клице пропаст. Годари нису били бирани и имали су одвес велику власт. Вре-

меном, они су ту власт почели да сматрају личном својином, коју су могли отуђити, завештати тестаментом, на чак и продати. Постепено, сва законодавна и извршна власт прешла је у руке неколико најмоћнијих породица, које су почеле међусобну крваву борбу око превласти. То је била згодна прилика за норвешког краља да се умеша у унутрашња питања земље. Године 1262 исландски народ је био приморан да се одрекне независности у корист Норвешке. То је била пропаст мале републике, која је живела 332 године.

Ове промене утицале су и на састав Алтинга. После многих распри, исландски устав је прерађен и врховна власт прешла је у руке норвешког краља.

Од Норвешана, власт над Исландом преузели су Данци 1380 године. Власт Алтинга тада је још више смањена, тако да је он у ствари престао да постоји. Тако је то трајало неколико векова. Тек после упорних борби, народ Исланда успео је да поврати добар део изгубљених права. Уговором од 1918 године, Данска је задржала контролу само над спољном политиком земље и риболовом.

Други светски рат прекинуо је и последње везе које су спајале Исланд са Данском. Исландска Република је поново успостављена и званично проглашена 17 јуна 1944 године, после једног референдума. Изабран је нови Алтинг од 52 народних претставника.

Тако је рат вратио слободу народу овог острва, а власт најстаријем парламенту на свету.

Водоравно:

- 1) простирка од рогозине; 6) чувени италијански тенор; 10) прашак 250 пута слаби од шећера; 12) место у Јужној Француској; 13) земљиште; 14) човек по коме је Америка добила име; 16) египатски бог сунца; 17) врста песме; 18) наследник Мухамедов; 19) омотач; 21) врста поврћа; 23) све-

- ском Мору; 3) део главе; 4) хемиски знак за радијум; 5) град у Румунији; 6) снегов; 7) другим; 8) афричко племе папуака; 9) неморалан; 11) маст за обућу; 15) одређено време; 17) име нашег књижевника; 20) тежак гвоздени ланац; 22) река поворница у пољу Плавина; 25) област у Индији; 26) ред; 29) честа узречница.

2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36		
С	Е	У	Љ	Љ	О	С	К	Ч	И	О	А																									
С	Е	У	Љ	Љ	О	С	К	Ч	И	О	А																									
С	Е	У	Љ	Љ	О	С	К	Ч	И	О	А																									
С	Е	У	Љ	Љ	О	С	К	Ч	И	О	А																									
С	Е	У	Љ	Љ	О	С	К	Ч	И	О	А																									
С	Е	У	Љ	Љ	О	С	К	Ч	И	О	А																									
С	Е	У	Љ	Љ	О	С	К	Ч	И	О	А																									
С	Е	У	Љ	Љ	О	С	К	Ч	И	О	А																									
С	Е	У	Љ	Љ	О	С	К	Ч	И	О	А																									

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

- Водоравно:
- 1) легенда; 7) рима; 8) сипа; 10) Еболи; 12) век; 13) Динамо; 15) рт; 16) еја; 17) Атика; 19) на; 20) агора; 21) отима; 23) катанц; 25) роман; 26) пе; 27) Пикар; 28) Ман; 29) аз; 30) вагон; 32) рок; 34) Немац; 35) Кнут; 37) Рама; 38) Америка.

На Исланду нема неписмених. За коп о обавезном школовању се строго спроводи. Дена која живе по малим забаченим насељима окуцају се на некој фарми и ту остају по неколико недеља с једним путујућим учитељем. Учитељ затим одлази даље, а деца по њему шаљу своје књиге другим ђацима.

живео пуних 500 година пре Чосера, појавио данас у Рејкјавику, он би лако могао да разговара са светом на улици. Језик се на Исланду тако мало променио да ученици нижих разреда гимназије могу да читају и старе рукописе из XIII века.

Универзитет на Исланду подигнут је од прихода државне лутрије. Још и сада он убира тај приход.

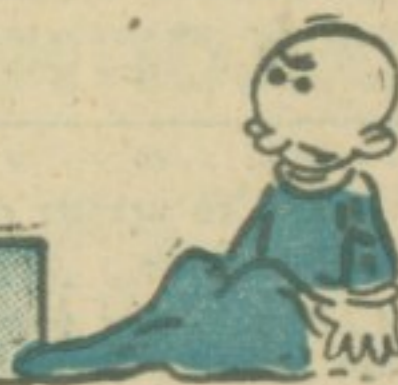
Исланд је за уметнике обехана земља. Људи цене уметност и ра-

- за; 24) састојак дувана; 26) река у Африци; 27) лична заменица; 28) малокрвност; 30) становник негдашње Мавританије; 31) место у Босни.
- Усправно:
- 1) научник који проучава небеска тела; 2) грчко острво у Јеј-

- Усправно:
- 1) Либија; 2) Емона; 3) гага; 4) Н(емања) С(теван); 5) див; 6) аперкат; 7) реденик; 9) акта; 11) и-магинан; 14) отоман; 18) Иран; 20) атаман; 21) оток; 22) именица; 24) Аризона; 26) Панама; 27) парк; 28) момак; 31) Герв; 33) кум; 36) те.

МОРНАР ПОПАЈ

И ЊЕГОВ ПОСИНАК КИЋА

